DESPRE CE VOM MAI VORBI ÎNTRE NOI?

Autor: Dana Jalobeanu | 3 decembrie 2021

Am crescut într-o lume în care educația se făcea puțin, prost și pe apucate. Din manuale stupide pe care, de altfel, nu le citea nimeni. Învățam oarecum în ciuda regimului și a școlii, de la acei profesori care ei înșiși se plasau în afara – dacă nu cumva chiar împotriva – curentului dominant. Dizidența începea chiar cu manualele. Nu-mi aduc aminte ca profesorii buni să le fi deschis vreodată. La matematică și fizică lucram după culegeri. La română citeam textele întregi și ne întreceam în compuneri. Îmi aduc aminte cum îl invidiam pe fratele meu, elev la un liceu de elită, al cărui profesor de română avea mult mai multă imaginație decât profesoara mea – și dădea cele mai simpatice subiecte de compunere. Ne amuzam, scriindu-le în familie.

În acea lume, lipseau cărțile, profesorii și modelele. Ne descurcam și noi cum puteam. Aveam abonament la bibliotecă, făceam ore particulare, ne strângeam în mici cluburi de lectură și ne împrumutam între noi *Război și pace* sau poeziile lui Mircea Dinescu. Nu exista o ierarhie a valorilor, a surselor. Citeai ce se nimerea, citeai ce apucai. Nefiind multe de citit, aveam totuși o referință comună. Căci bibliotecile școlare erau în general mai mici decât puteam noi citi în patru ani de liceu. Mai era fondul de carte de la Biblioteca Academiei – dar acolo multe lucruri nu ți se aduceau la sală. La BCU se intra greu și majoritatea cărților erau „secretizate” (câte de multe, aveam să aflăm abia după 1990, când, dintr-o dată, lângă cartoteca oficială au apărut alte dulapuri, pline, mai multe și mai mari. Ele conțineau fișele cărților ținute „la secret” în anii comunismului, ale cărților considerate dușmănoase).

Ce vreau eu cu aceste amintiri? Să vă atrag atenția asupra faptului că o cultură se construiește pe referințe comune. Acestea fac parte din orizontul nostru de așteptare și reflecție. Pornind de la referințele comune învățăm să trăim, să comunicăm, să experimentăm emoții și sentimente. Poezia ne luminează adolescența și ne învață acea stare în care cuvintele țin de foame, de sete și de frig. Cine n-a înghețat într-un cort pe munte, în furtună, încurajându-se recitând poezii poate nu știe despre ce vorbesc. Personal îmi aduc aminte că i-am recitat o grămadă de poezii chirurgului, în timp ce mă

opera. Aveam 19 ani, îmi era frică, și nu știam altă rețetă de supraviețuire. Iar la 19 ani memoria funcționează remarcabil – poți învăța mii și mii de versuri pe dinafară. Dar ce versuri? Din nou, accesul la literatură în mizerabilii ani 80 era mai degrabă limitat. Citeam traduceri și poezie românească; eram cumva obligați să rămânem în orizontul cultural al secolului al XIX-lea, eram romantici de nevoie. Pur și simplu pentru că nu ne învățase nimeni suficientă engleză cât să ni se deschidă în fața ochilor minții năpraznica frumusețe a monologurilor lui Hamlet sau subtilitatea melancolic-sarcastică a poemelor lui John Donne. Și, mai ales, nu aveam o educație clasică. Citeam despre miturile homerice în traduceri și repovestiri, făceam latină (când făceam) o oră pe săptămână cu un profesor care nu știa nici el prea multe, fascinația pentru Grecia antică era obligată să se consume citind literatură secundară căci traducerile din Platon, de la Editura Academiei, erau scumpe și greu de găsit. Țin minte că în facultate se stătea la coadă „să prinzi” unicul volum din Republica pe care-l avea biblioteca de filosofie, sau cele trei exemplare din fragmentele presocraticilor de care dispunea Biblioteca Centrală Universitară.

Efectul penuriei de cărți și al lipsei de profesori (adevărații profesori erau puțini, cântăreau greutatea lor în aur și lăsau urme adânci în amintirea și simțirea noastră de adolescenți, însă plecau adesea înainte de a se putea ocupa, cum trebuie, de educația noastră) a fost subtil și ne-a urmărit toată viața. Chiar și după ce lumea s-a deschis, chiar și după ce cărțile au fost accesibile, chiar și după ce s-a descoperit Internetul. Generațiile pierdute ale comunismului sunt pierdute pentru că din formarea lor a lipsit ceva esențial: referințele comune pe care ți le dă cultura clasică. Bagajul de povești, exemple morale, deschideri către visare, aforisme celebre, capacitatea de a evalua frumusețea și eleganța unei exprimări (în mai multe limbi), admirația în fața eleganței, conciziei și ritmului limbii latine. Dar, mai ales, capacitatea de a evalua și compara. Capacitatea de a ieși dintre granițele înguste ale propriei tale formări, din școala, din satul sau orașul tău, pentru a evolua pe marea scenă a lumii.

Evident, în timp, mulți dintre noi au mai recuperat. Unii au fondat edituri și mari proiecte de traducere. Alții au plecat din țară și s-au format la universități unde au regăsit cultura clasică, reintegrându-se în bazinul de referințe comune care le permite oamenilor cultivați să converseze între ei. Abia la o astfel de universitate am descoperit, foarte târziu, că țesătura socială a modernității – chiar așa destrămată cum e ea, în postmodernitate – este construită în mod esențial pe referințele culturii clasice. Acestea alcătuiesc punțile înțelegerii între oameni de facturi diferite, de orientări diferite, de specialități diferite. Ei se înțeleg adesea și se iubesc uneori pentru că pot invoca, împreună, înțelegerea, prietenia, iubirea, nostalgia, așa cum au fost ele exprimate în marea cultură clasică. Îmi aduc aminte de prietenii anilor mei de studenție de la Oxford. Veneau din Bulgaria și Japonia, Grecia și Buthan, Hong-Kong și Muntenegru, Glasgow și Leeds. Am fost împreună să vedem Hamlet la Barbican și să trecem, cu răbdare, prin comorile de la British Museum, am citit și discutat literatură și filosofie, ne-am

împrumutat cărți, am încercat să ne descoperim particularitățile regionale, însă pornind de la trăsăturile unei culturi comune. Și oricât ne străduiam să definim această cultură comună, dacă era să fie cu adevărat comună, ajungeam cu ea înapoi, în antichitatea clasică. Acolo aveam terenul comun de joacă și înțelegere – câtă și cum era, căci toți aveam carențe la capitolul acesta. Mai puțin cei trecuți prin *public schools*, cei aflați acasă în literatura latină și filosofia greacă. Aceștia, mai ales cei aflați în rândul profesorilor mai în vârstă, aveau un cu totul alt aparat conceptual de înțelegere a lumii. Nu doar mai sofisticat, ci și mai adecvat și mai cuprinzător. Admirându-i, am început să înțeleg că educația clasică nu este doar o suită de referințe, ci chiar solul fertil din care se hrănește viața spiritului. Indiferent de profesia și de specializarea pe care ți-o alegi în viață. Și mai este ceva. Într-o lume în care, inevitabil, referințele noastre sunt tot mai diverse, educația clasică ne poate asigura un numitor comun… și un instrument de traducere. În epoca Internetului, șansele să citim aceleași lucruri, să știm aceleași versuri, să visăm aceleași vise, se reduc dramatic. Despre ce mai putem vorbi între noi? Putem construi o cultură comună pe ceea ce este la modă? Cred că nu. Pentru că „ceea ce este la modă” se perimează mai repede decât apucăm noi să asimilăm. Trendurile și tendințele depind de context și se schimbă cu viteze incredibile. Grupul tău de prieteni citește alteceva decât bula mea; Netflix difuzează alte filme decât Amazon. V-ați întrebat de ce industria cinematografică pare mereu în pană de subiecte? De ce reia poveștile clasice – vânzându-ne simplificări brutale ale Iliadei, ale Războiului peloponesiac, caricaturi ale Atenei clasice sau ale Spartei războinice? Mi se pare o încercare disperată de a reconstrui, *in extremis*, un fel de „common ground”, și o recunoaștere implicită a faptului că ne fuge pământul de sub picioare.

Despre ce vom mai vorbi între noi? Cu ce instrumente ne vom mai înțelege, cum vom mai putea empatiza atunci când toate referințele noastre clasice vor fi dispărut? Când nu vom mai vedea în Ahile decât un războinic (demodat) și în Hamlet decât un biet nebun care vorbește în dodii?

Imagine: Wikimedia Commons